

15. Довідник із застосування статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – «Право на свободу та особисту недоторканність» / перекл. юридичної фірми «ILF» за домовленістю з Радою Європи та Європейським судом з прав людини / Рада Європи ; Європейський Суд з прав людини, 2012. 43 с.

16. Довідник із застосування статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – «Право на свободу та особисту недоторканність» / Рада Європи ; Європейський Суд з прав людини. 2014. 46 с. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_5_UKR.pdf.

17. Богачова Л.Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві (змістовна характеристика). *Теорія і практика правознавства*. 2013. № 2 (4). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/printsip-pravovoy-opredelennosti-v-evropeyskom-i-natsionalnom-prave-soderzhatelnaya-harakteristika>.

18. Панкратова В.О. Роль принципу правової визначеності у процесі правозастосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 33. Т. 1. С. 35-38.

19. Панкратова В.О. Роль принципу правової визначеності у процесі правотворчості. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 43-46.

20. Нечипорук і Йонкало проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 21 квітня 2011 р. за заявою № 42310/04. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-107575>.

21. Хайредінов проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 14 жовтня 2010 р. за заявою № 38717/04. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-108738>.

22. Амбрушкевич проти Польщі: рішення Європейського суду з прав людини від 04 травня 2006 р. за заявою № 38797/03. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-105357>.

23. Ладент проти Польщі: рішення Європейського суду з прав людини від 18 березня 2008 р. за заявою № 11036/03. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-125306>.

УДК 343.126

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ОЦІНКИ РИЗИКІВ (ІОР) ДЛЯ ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ОБРАННЯ ДО ОСОБИ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Торбас Олександр Олександрович,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
процесу
(Національний університет
«Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Україна)

Стаття присвячена аналізу процедури застосування до особи запобіжних заходів у кримінальному провадженні та способам вдосконалення такої процедури. Автор

аналізує положення Кримінального процесуального кодексу в частині обґрунтування підстав та умов застосування запобіжних заходів, а також щодо виділення обставин, які повинен врахувати слідчий суддя або суд при обранні до особи запобіжного заходу у кримінальному провадженні. Автор робить висновок, що доволі часто рішення про обрання запобіжних заходів не містять достатнього обґрунтування, а тому система застосування запобіжних заходів потребує вдосконалення. Одним зі способів реформування цієї системи є застосування інструментів для оцінки ризиків у кримінальному провадженні. Відсутність сталої практики щодо підстав застосування до особи запобіжних заходів притаманна багатьом країнам світу, і в деяких із цих країн почали застосовувати інструменти для оцінки ризиків. Як приклад автор наводить системи визначення ризиків: OxRec, за допомогою якої визначається ймовірність вчинення особою нового кримінального правопорушення, та систему, розроблену Фондом Лори та Джона Арнольда, за допомогою якої визначається ступінь ризику вчинення особою нового кримінального правопорушення чи ризику переховування під досудового розслідування. За допомогою таких систем можна автоматизувати процес визначення ризиків і виключити суб'єктивізм суддів при обранні до особи запобіжних заходів. Проте зазначається, що такі системи не можна вважати панацеєю, адже їм притаманні і деякі недоліки (наприклад, відсутність індивідуалізованого підходу до особи, щодо якої вирішується питання про застосування запобіжного заходу). За умови якісного відбору факторів, котрі можуть бути включені до такої системи, інструменти для оцінки ризиків можливо запровадити і в українському кримінальному процесі.

Ключові слова: ризики, інструмент для оцінки ризиків, запобіжні заходи, тримання під вартою.

APPLICATION OF RISK ASSESSMENT TOOLS (RAI) FOR REASONING THE NECESSITY OF ENFORCEMENT OF MEASURES OF RESTRAINT TO A PERSON: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND PERSPECTIVES OF IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Torbas Oleksandr Oleksandrovich,
Candidate of Law Sciences,
Associate Professor of Department of
Criminal Procedure
(National University "Odesa Law
Academy", Odesa, Ukraine)

Article is devoted to the analysis of the procedure of application to a person measures of restraint in criminal proceedings and ways of improving such procedure. In the article author analyzes the provisions of the Criminal Procedure Code as part of justification for grounds and conditions of application of measures of restraint, as well as on the allocation of circumstances which should be taken into account by the investigating judge or the court during the application of such measure in criminal proceeding. Author concludes that nowadays quite often decisions on application of measures of restraint do not contain sufficient justification, and therefore system of application of measures of restraint needs to be improved. One of the ways of reforming this system is the usage of risk assessment tools in criminal proceedings. In the article author notes that the lack of a consistent practice regarding the grounds for the usage of measures of restraint is inherent in many other countries, and in some of these countries, they began to apply risk assessment tools. As an example, the author presents such risk assessment tools: OxRec, which identifies the probability of a person committing a new criminal offense, and a system developed by Laura and John Arnold Foundation, which determines the degree

of risk of committing a person new criminal offense or the risk of hiding from pre-trial investigation. With such systems, it is possible to automate the process of identifying risks and to exclude the subjectivity of judges when persons are selected for measures of restraint. However, article also states that such systems cannot be considered a panacea, because they are also inherent in some of the disadvantages (for example, the lack of an individualized approach to the person regarding whom the issue of the application of measures of restraint is decided). At the same time, subject to a qualitative selection of factors that may be included in such a system, risk assessment tools may also be introduced in the Ukrainian criminal procedure.

Key words: risks, risk assessment tools, measures of restraint, detention.

Вступ. Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) до основних завдань кримінального провадження належить, поміж іншого, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень. Очевидно, що реалізація цього завдання можлива лише шляхом застосування специфічних процедур, не притаманних іншим галузям права. Заходи процесуального примусу у кримінальному провадженні обмежують ключові права та свободи людини і громадянина. Тому умови та порядок їх застосування завжди лишатимуться в центрі багатьох наукових досліджень. Поряд із цим багато теоретичних і практичних питань із приводу обрання до осіб заходів забезпечення кримінального провадження (особливо запобіжних заходів) досі потребують доктринального вирішення. Більше того, деякі проблеми взагалі комплексно не досліджені, що негативно впливає на практику правозастосування відповідних положень кримінального процесуального законодавства. Одним із таких питань є суддівський розсуд як ключовий фактор у вирішенні питання щодо обрання до особи запобіжного заходу.

Основний зміст роботи. Насамперед необхідно встановити, з якою саме метою застосовуються запобіжні заходи. Відповідно до ст. 177 КПК метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду; 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку з речей чи документів, що мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується. Підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри про вчинення особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. Законодавець не уточнює, що саме має розумітися під «достатністю підстав». На думку В.О. Рибалко, під достатністю підстави розуміється її повнота, обсяг фактичних даних, які її становлять. Підстави застосування запобіжного заходу будуть достатніми тоді, коли фактичні дані, що її складають, дозволять слідчому судді, суду на основі закону та внутрішнього переконання зробити висновок про необхідність обрання запобіжного заходу. Питання про достатність підстав повинно вирішуватися у кожному конкретному випадку з урахуванням наявних фактичних даних [1, с. 152].

У ст. 177 КПК законодавець також вводить таке поняття, як «ризик», визначаючи, що саме наявність ризиків та обґрунтованої підозри є необхідними підставами для обрання до особи будь-якого запобіжного заходу. Слід нагадати, що відповідно до ч. 3 ст. 132 КПК в Україні діє презумпція незастосування заходів забезпечення кримінального провадження, тому в кожному окремому випадку сторона обвинувачення

повинна довести наявність обґрунтованої підозри та наявність ризиків, і на підставі відповідних доказів слідчий суддя або суд повинні зробити висновок про необхідність застосування запобіжних заходів поза розумним сумнівом.

Якщо аналізувати перелік ризиків, зазначений у ст. 177 КПК, то можна дійти висновку, що він повно охоплює перелік обставин, які можуть негативно вплинути на хід досудового розслідування та судового розгляду. Наприклад, Д. Макбрайд, проаналізувавши практику ЄСПЛ, вказав, що до таких ризиків мають належати: 1) ризик переховування; 2) ризик перешкоджання здійсненню правосуддя; 3) ризик вчинення нових злочинів; 4) загроза громадському порядку та захист утримуваного під вартою [2, с. 91-104]. А. Бущенко відносить до ризиків, які можуть виправдати тримання особи під вартою: 1) тяжкість обвинувачення; 2) ризик втечі обвинуваченого; 3) ризик знищення доказів; 4) ризик повторення злочину; 5) захист громадського порядку; 6) безпеку обвинуваченого [3, с. 239-268]. У цьому разі сумнівною виглядає позиція науковців лише щодо такого ризику, як забезпечення безпеки обвинуваченого, адже метою застосування заходів забезпечення у кримінальному провадженні є саме забезпечення дієвості досудового розслідування та судового розгляду. Відповідно, забезпечення безпеки осіб у кримінальному провадженні (в т.ч. обвинуваченого) відбувається в рамках інших процесуальних інститутів відповідно до Законів України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» та «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів».

Також слід зазначити, що у ст. 178 КПК законодавець подає перелік обставин, які враховуються слідчим суддею та судом при застосуванні запобіжних заходів, до яких, наприклад, належать вік і стан здоров'я підозрюваного, міцність його соціальних зв'язків, репутація, майновий стан тощо. Формулювання ст. 178 КПК дає змогу зробити висновок, що врахування таких обставин є не правом, а обов'язком слідчого судді або суду та має відбуватися у будь-якому разі при поданні учасниками кримінального провадженні доказів, які на ці обставини вказують.

Таким чином, всі обставини, котрі повинен врахувати слідчий суддя або суд при обранні до особи будь-якого запобіжного заходу, можна поділити на три групи:

- 1) обґрунтованість підозри у вчиненні злочину відповідної тяжкості;
- 2) наявність ризиків, передбачених ст. 177 КПК;
- 3) наявність інших обставин (ст. 178 КПК).

Очевидно, що, закріпивши такі положення в КПК, законодавець надав слідчому судді або суду достатньо підстав для обрання чи відмови в обранні запобіжних заходів щодо підозрюваного чи обвинуваченого. Проте практика свідчить, що рішення про обрання запобіжних заходів інколи важко проаналізувати з погляду їх обґрунтованості відповідно до тих підстав, які передбачені в КПК.

Дійсно, оцінка доказів, ризиків та обставин у будь-якому кримінальному провадженні залежить саме від суддівського розсуду, адже в ст. 94 КПК вказано, що оцінка будь-яких доказів має відбуватися за внутрішнім переконанням уповноваженої на те особи. Проте чи можна стверджувати, що внутрішнє переконання судді завжди базується на об'єктивних факторах, і сам суддя ніколи не допускає суб'єктивізму у власних судженнях? Судді – це також люди, а тому їм властиві емоції, що може тягнути за собою упередження у різних його проявах. Дійсно, законодавцем передбачений інститут оскарження окремих процесуальних рішень, у т.ч. і щодо обрання до особи деяких запобіжних заходів. Проте, по-перше, не всі рішення слідчого судді або суду можуть бути оскаржені до суду апеляційної інстанції, а по-друге – судді суду апеляційної інстанції також оцінюватимуть докази та інші обставини на основі внутрішнього переконання, що також може призвести до винесення неправосудних рішень.

Дослідження показують, що практика застосування запобіжних заходів суттєво відрізняється від тих положень, які вказані в кримінальному процесуальному законодавстві. Як приклад можна навести застосування ст. 178 КПК. Як вже було зазначено, слідчий суддя та суд зобов'язані враховувати вказані обставини, якщо сторони подають відповідні докази. Проте, як показує дослідження [4], найбільше значення при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою мають такі обставини:

- раніше судимий;
- наявність роботи або постійного доходу;
- міцність соціальних зв'язків;
- наявність місця проживання. Інші обставини слідчими суддями майже не досліджуються.

Також яскравим прикладом є визначення розміру застави як альтернативи запобіжного заходу. Відповідно до ст. 182 КПК розмір застави насамперед залежить від тяжкості злочину, в якому підозрюється чи обвинувачується особа. Також слідчий суддя або суд мають врахувати обставини кримінального правопорушення, майновий і сімейний стан підозрюваного, обвинуваченого, інші дані про його особу та ризики, передбачені ст. 177 КПК (ч. 4 ст. 182 КПК). Проте, як показало дослідження [5], одним із ключових факторів, що впливає на визначення розміру застави, є розмір матеріальної шкоди. Чим тяжчий злочин, у якому підозрюється особа, тим більший розмір застави відповідатиме розміру матеріальної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Очевидно, це пояснюється можливістю виходити за максимальні межі розміру застави, передбачені законодавцем, щодо тяжких чи особливо тяжких злочинів. Проте ключовим висновком буде те, що слідчі судді здебільшого передусім враховують розмір матеріальної шкоди як обґрунтування розміру застави та майже не враховують обставини, передбачені ст. 178 КПК, хоча насправді має бути навпаки.

Тобто можна констатувати, що не у всіх випадках обрання до особи запобіжних заходів судді враховують обставини, зазначені в КПК, або надають таким обставинам більшого чи меншого значення всупереч позиції законодавця. Як вже було зазначено, суддям складно уникнути суб'єктивізму у винесенні процесуальних рішень, у т.ч. і при обранні до особи запобіжних заходів. Проте така проблема стосується не лише України і відома в усьому світі.

Так, активно ведуться дискусії про роль суддівського розсуду при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у США. Як приклад можна навести цитату судді Верховного Суду Нью-Йорка: «Інколи, коли ти просто сидиш і дивишся на підзахисного, у тебе з'являється відчуття, що він буде переховуватися від слідства» [6, с. 326]. Очевидно, що така позиція судді є незаконною, адже вона не базується на доказах. Проте власне така ситуація не є чимось новим для правової системи США. Безліч досліджень вказали, наприклад, на такий фактор, як расова належність, що суттєво впливала на визначення розміру застави [6-10]. Тому за кордоном вже відносно давно ведуться дослідження щодо вдосконалення системи обґрунтування ризиків при обранні запобіжних заходів, визначення покарання та при вирішенні питань щодо дострокового звільнення особи від відбування покарання. Одним із можливих способів вдосконалення цієї системи називають можливість застосування інструментів для оцінки ризиків (Risk assessment instrument).

Історично інструменти для оцінки ризиків (далі – ІОР) вперше були запроваджені у сфері страхування. Актуарна наука – обрахування й управління ризиками та непевностями – виникла як спосіб збільшення прибутку та мінімізації ризиків для комерційних підприємств [11]. Із часом такий підхід до статистичного обрахунку та планування ризиків набув великого значення в економіці та соціальних сферах життя.

Тому таку методика було адаптовано для потреб кримінального судочинства при обрахунку ризиків і нині активно використовують у США, Канаді, Аргентині, Великій Британії, деяких країнах Європи тощо.

В основу будь-якого ІОР покладено аналіз статистичної інформації, який вказує на наявність або відсутність тих чи інших ризиків. Відповідно, обсяг статистичної інформації, способи її отримання й обробки, оцінка факторів залежить від тих завдань, які покладаються на ІОР, а також від осіб, котрі розробити відповідні інструменти.

Власне прикладів ІОР існує дуже багато. Проте для розуміння сутності такої системи буде достатньо навести лише декілька прикладів.

Наприклад, Оксфордський інструмент для оцінки ризиків рецидивізму (Oxford Risk Recidivism Tool – OxRec) [12; 13] було розроблено саме для встановлення ймовірності вчинення злочинцем нових злочинів. OxRec дозволив встановити групу «високого ризику», 60% якої вчинили новий злочин протягом 2 років, групу «середнього ризику», 30% якої вчинили новий злочин протягом 2 років, та групу «низького ризику» (менше 10% осіб вчинили новий злочин за 2 роки). До факторів, що наповнюються OxRec, належать: стать, відсутність працевлаштування до ув'язнення, вік, статус не-іммігранта, попередні ув'язнення за короткий період часу, попередні злочини, кількість років навчання тощо.

Проте в межах нашого дослідження більший інтерес викликають ІОР, які вказують на можливість (чи неможливість) застосувати до особи запобіжний захід. Загалом система обрання до особи запобіжних заходів у всьому світі має низку недоліків. Наприклад, у США при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою підозрюваному майже завжди встановлюють розмір застави як альтернативний запобіжний захід. Тому нині у США склалася ситуація, коли більш заможні підозрювані фактично уникають будь-яких обмежень у зв'язку зі вчиненими ними навіть тяжкими злочинами, тоді як інші особи повинні триматися під вартою навіть за незначні правопорушення. Така система піддається нещадній критиці науковцями, суддями, чиновниками [6; 9; 14-16]. Тому у США активно на різних рівнях запроваджують ІОР саме для уникнення несправедливості під час здійснення кримінального провадження, а також уникнення суб'єктивізму при винесенні суддями відповідних процесуальних рішень.

Якщо розглядати приклади ІОР при обранні запобіжних заходів, то необхідно згадати ІОР, розроблену Фондом Лори та Джона Арнольда («Arnold Foundation») [17]. Розробники цього інструменту пропонують виділяти 9 факторів для встановлення ризиків щодо того, чи буде особа переховуватися (БП), чи вчинить новий злочин (ВНЗ), новий насильницький злочин (ВННЗ), і пропонують таку таблицю.

№	Фактор ризику	БП	ВНЗ	ВННЗ
1	Вік, коли особу було заарештовано		x	
2	Тяжкість злочину			x
2А	Тяжкість злочину та вік (до 20 років)			x
3	Інші злочини на момент розслідування	x	x	x
4	Попередні обвинувачення за проступки		x	
5	Попередні обвинувачення за злочини		x	
5А	Попередні обвинувачення (злочини або проступки)	x		x
6	Попередні обвинувачення за насильницькі злочини		x	x
7	Попередні ухилення від слідства за останні 2 роки	x	x	
8	Попередні ухилення від слідства (понад 2 років)	x		
9	Попередні ув'язнення		x	

Відповідно, кожному фактору надається певна кількість балів. Після підсумовування всіх балів визначається ступінь ризику – чим більше балів, тим більшим є ризик.

Є й інші ІОР. Деякі з них базуються лише на статистичній інформації, яка міститься у правоохоронних органах, деякі включають елементи інтерв'ювання з особою, щодо котрої проводиться оцінка. Деякі ІОР створені на комерційній основі, а тому доступ до них платний. Але власне суть таких інструментів лишається незмінною – аналізуються певні об'єктивні фактори за певними об'єктивними критеріями, внаслідок чого формується висновок про наявність чи відсутність ризику (або ступінь такого ризику).

Висновки. Чи можна назвати таку систему обрахунку ризиків ідеальною? Звичайно, не можна. Навіть у США ІОР постійно піддаються нещадній (проте, зазвичай, обґрунтованій) критиці (наприклад, те, що ІОР не забезпечує індивідуалізований підхід до кожного підозрюваного чи обвинуваченого) [18]. Велика кількість американських практиків вороже ставляться до ІОР як до інструменту, що обмежує суддівську дискрецію [19]. Саме тому в США ІОР є лише допоміжною системою у вирішенні питань під час здійснення кримінального провадження, а практика ігнорування результатів аналізу ІОР є більш ніж прийнятною [20].

Проте і плюси ІОР також безсумнівні. Використання чітких критеріїв для обґрунтування наявності ризиків чи визначення розміру застави у кримінальному провадженні дозволить суттєво зменшити кількість неправомірних судових рішень. ІОР дасть змогу прогнозувати ймовірність обрання до особи запобіжного заходу ще задовго до судового засідання, що дозволить краще підготуватися до обґрунтування власної позиції в суді як стороні обвинувачення, так і стороні захисту. Крім того, ІОР розвантажить судову систему, надаючи зручний і легкодоступний спосіб обґрунтування необхідності застосування запобіжних заходів.

Чи можливе запровадження ІОР в Україні? Очевидно, що можливе. Нині Україна активно проводить велику кількість реформ, у т.ч. і реформи у кримінальному процесі. Відкритість до нових інститутів і механізмів, а також відносна популярність ІОР у світі дозволить швидко опрацювати та запровадити національні аналоги ІОР, які дадуть можливість вирішувати низку важливих питань як при обранні запобіжних заходів чи визначенні розміру покарання, так і у вирішенні інших питань. Очевидно, що суддівський розсуд у будь-якому разі має лишатися ключовим фактором винесення судових рішень. Проте ІОР як допоміжний (необов'язковий) механізм допоможе вирішити низку проблем, наявних у кримінальному процесі України.

Список використаних джерел:

1. Рибалко В.О. Наявність ризику переховування від органів досудового розслідування та / або суду як одна з підстав застосування запобіжного заходу. *Форум права*. 2015. № 2. С. 152-158.
2. Макбрайд Дж. Європейська конвенція із прав людини та кримінальний процес. Київ : К.І.С., 2013. 576 с.
3. Бущенко А. Ст. 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини. Харківська правозахисна група. Харків : Права людини, 2009. 432 с.
4. Торбас О.О., Касьянова В.А. Обставини, що враховуються слідчими суддями під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 3. С. 122-125.

5. Торбас О.О. Зв'язок між розміром майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та розміром застави у кримінальному провадженні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2018. № 3 (39). С. 157-161.
6. Glen J. Dalakian II. Open the Jail Cell Doors, HAL: A Guarded Embrace of Pretrial Risk Assessment Instruments. *Fordham L. Rev.* 2018. № 87. P. 325-369.
7. Sacks M., Sainato V.A., Ackerman A.R. Sentenced to Pretrial Detention: A Study of Bail Decisions and Outcomes. *American Journal of Criminal Justice*. 2015. № 40 (3). P. 661-681.
8. Traci Schlesinger. Racial and ethnic disparity in pretrial criminal processing. *Justice Quarterly*. 2005. № 22 (2). P. 170-192.
9. Arpit Gupta, Christopher Hansman, Ethan Frenchman. The Heavy Costs of High Bail: Evidence from Judge Randomization. *The Journal of Legal Studies*. June 2016. № 45 (2). P. 471-505.
10. Demuth S. Racial and ethnic differences in pretrial release decisions and outcomes: a comparison of hispanic, black, and white felony arrestees. *Criminology*. 2003. № 41. P. 873-908.
11. Ewald F. Insurance and risk. In G. Burchell, C. Gordon, P. Miller (Eds.) *The Foucault effect: Studies in governmentality*. 1991. P. 197-210.
12. Prediction of violent offending upon release from prison: Deviation and external validation of a scalable tool / Fazel et al. *The Lancet: Psychiatry*. 2016. № 3. P. 535-543.
13. OXREC. URL: <https://oxrisk.com/oxrec/> (дата звернення: 10.04.2019).
14. Crystal S. Yang. Toward an Optimal Bail System. *New York University Law Review*. 2017. № 92 (5). P. 1399-1493.
15. Ex-New York Chief Judge: It's time to end cash bail. Fox News (13 July 2018). URL: <http://www.foxnews.com/opinion/2018/07/13/ex-new-york-chief-judge-its-time-to-end-cash-bail.html> (дата звернення: 10.04.2019).
16. Bernie Sanders' cash bail bill seeks to end "modern day debtors' prisons". The Guardian (25 July 2018). URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2018/jul/25/bernie-sanders-cash-bail-bill-seeks-to-end-modern-day-debtors-prisons> (дата звернення: 10.04.2019).
17. Public Safety Assessment. URL: <https://www.psapretrial.org/about/factors> (дата звернення: 10.04.2019).
18. John F. Pfaff. *Sentencing Law and Policy*. Foundation Press. 2016. P. 140.
19. Ballucci D. Subverting and negotiating risk assessment: A case study of the LSI in a Canadian youth custody facility. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*. 2012. № 54 (2). P. 203-228. URL: <https://doi.org/10.3138/cjccj.2010.E.27>.
20. Allison T. Chappell, Scott R. Maggard, Jennifer L. Higgins. Exceptions to the Rule? Exploring the Use of Overrides in Detention Risk Assessment. *Youth Violence and Juvenile Justice*. 2013. № 11 (4). P. 332-348.